

המקור בפרשה: ויקחו אליך שמן זית זך (כז כ).

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

עיקרי העניין השמן בהלכה

מין שר התורה רבינו

הגר"ח קניבסקי שליט"א

כתותי מיכתת שיעורא בשמן

{הירו' בסוף תרומות כ' דהתירו להדליק נר של חנוכה בשמן שריפה} ולפמש"כ השע"ת בר"ס תרע"ג דבנ"ח שייך כתותי מכתת שיעורא, י"ל דספק הירו' כיון דשמן שרפה צריך לשורפו, א"א לצאת ידי נ"ח דכתותי מכתת שיעורי'. אבל צ"ע מה שייך בשמן כתותי מכתת שיעורא, דהרי בעפר עיה"ג אמרו כמה דמכתת טפי מעלי, וא"כ ה"ה בשמן וצ"ע.

(דרך אמונה תרומות פ"ט ה"ז בבה"ל)

שתיית שמן של תרומה

בתערובת רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ג, אבל מערבין יין ודבש ופלפלין וכיוצא באלו לאכלו, עי' כ"מ שיש כאן גירסא יין "ושמן" ודבש ופלפלין, וכ"ג ר"י קורקוס. והכ"מ כ' שהוא ט"ס, וצריך למחוק תיבת שמן, וטעמו משום דבשבת ק"מ א' ליתא, ועוד דשמן אינו בר שתייה (כנ"ל פ"י ה"א). אמנם אם רבנו מצא גי' כזו י"ל, דהא דשמן אינו בר שתי' היינו בפ"ע, אבל בתערובות ראוי לשתי' כמ"ש בברכות ל"ה ב' דע"י אניגרון ראוי לשתי', ורבנו כ' לעיל בפ"י ה"ז דהשוטה יין וחומץ כא' משלם קרן וחומש. ועי' במעשה רוקח שהביא גי' לעיל נותנין יין ושמן למוריסי, והיינו דאגב המוריסי נאכל גם השמן ואינו פסידא, ויתכן גם כאן דאגב היין והפלפלין נאכל גם השמן ומשביח, אמנם בה' שבת פכ"ב ה"א לא העתיק רבנו רק יין ודבש ופלפלין.

(דרך אמונה תרומות פ"א ה"ג בבה"ל)

להקריש שמן של שביעית

עמש"כ בדרך אמונה (שמיטה ויובל פ"ה ה"ב) בשם עה"ש דאסור להקריש משקה של שביעית, דהא תנן רפ"ב דטהרות, דהמקריש משקה נהפך לאוכל וא"כ משנה מברייתו. ולפי טעם זה בשמן ודבש מותר, שהרי נשאר שם משקה עליו כמו שפסק רבנו ברפ"ט מטו"א, אבל ביין ושאר משקין אסור.

(דרך אמונה שמיטה ויובל פ"ה ה"ב

בבה"ל)

בהשמן ששים לבטלו ואחד מהגדולים בקש אותו שיחדל מלאכלו וז"ל שם [סי' נ"ג] מ"מ פה קדוש כמו מר ירחיק א"ע מזה ע"ש והוא השיב לו דלהחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין וכו' ומ"מ לקול המולה גדולה לא אכלנו עד אשר במשך העת שיצא הקול גם בין האומות ואז גדולי חכמי הרפואה והרוקחים הגדולים בחנו כל מיני שמן זית המובאים מחוץ למדינה ע"פ פירוד היסודות כפי חכמת הכימ"א והודיעו כי לא נמצא בו שום דבר מאיזה בעלי חיים ורק יש באיזה שמנים תערובות מזדעזעו ואז נפסק הקול והתחלנו לאכלו וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין כדברי רבינו הרמ"א והוא נגד דברי חז"ל שאמרו שאין בזה תערובות איסור) וכן בכף החיים (יו"ד סי' קיד" ס"ק לג).

ג. הרואה שמן בחלום. בגמ' (ברכות דף נו ע"א) הרואה שמן זית בחלום, יצפה למאור שבתורה, שנאמר [שמות כז כ] "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור!" ו"מאור" הוא תורה, שנאמר [משלי ו כג] "כי נר מצוה ותורה אור". ראה בהוריות [יג ב] שהרגיל בשמן זית, משיב לו את הלימוד של שבעים שנה. ובמנחות [פה ב] אמרו "מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן". ומקור החכמה במנורה שמדליקים בה בשמן זית, כמבואר בב"ב [כה ב] "הרוצה שיחכים ידרים, וסימניך מנורה בדרום", וממילא מובן שהרואה בחלום יצפה למאור התורה.

ד. שמן זית סגולה לזכרון. הנה בגמ' הוריות יג ע"ב, מבואר דאמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה. ובפירוש רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה בראשית (ל' י"א דף רכ"ח) שכתב: "הרגיל בשמן זית בקי ברזי תורה" ע"ש. ועפ"ז למדו בשו"ת שלמת חיים סי' תתס"ט והגר"ו ועל"ז צ"ל בהגהותיו לס' שמירת הנפש שנכון המנהג לאכול זיתים ע"י שמעריבים בהם שמן זית, אך הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר זכרון פקפק על דבריהם, דב' ענינים הם, וליכא ראייה ששמן זית מתקן שכחה הנגרמת ע"י הזיתים, אמנם בשם הגר"ש מזעליכוב צ"ל מובא שהיה נוהג כן, לטבל הזיתים בשמן זית ולאכולם, וניתן לצרף נמי דברי המור וקציעה דווקא זיתים חיים קשה לשכחה ולא כבושים, ושו"ד עוד בס' הליכות שלמה תפילה פ"ב הערה 103 בשם הגר"ש ז' איערבאך צ"ל שסמך סמיכה של ממש על אכילת זיתים כשנתנו בהם שמן זית, ואפילו שמן זית מעט מזעיר, ושכן נהגו בירושתי' מאז ומעולם. ולשון הגמ' הרגיל בזיתים - עיין שו"ת שלמת חיים סי' תת"ע דהיינו אחת לל' יום (עפ"י הגמ' ברכות (מ' א) הרגיל בעדשים אחת לל' יום, ובספר זכרון בסוה"ס דבשבת (ק"י א) משמע דרגילות היינו מ' יום). - **חילוק בין זיתים שחורים לירוקים,** הגאון ר"ח סופר שליט"א, הביא מש"כ וכתב הגאון רבי אברהם פאלאגי ז"ל בספרו אברהם אזכור (מערכת ז' אות ל"ו): "זיתים שמן שהם השחורים, עליהן ראוי לברך ברכה אחרונה מעין ז', ובהם יפול השכחה, אך הזיתים דהגון ככרתי (בידרי בלע"ז), העידו עליו שאינו בא לידי שכחה, ואינו ראוי לברך עליו מעין ז', ועיין לרב מור וקציעה [ס"ס ק"ע]. וכפי הנראה דהכי והכי איתא, דיש שני מינים, ויש מהם דמשתני הגון והוא

א. מצות שמן זית זך למנורה. בפרשתנו פ' תצוה (בפרק כז כ) וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: מצוה זאת ענינה בציווי להביא שמן זית זך להדלקת המנורה, ובשמן זה נאמרו דינים מיוחדים, ונתבאר בגמ' [מנחות פ"ו ב'] שדרשו פסוק זה, זך כתית - אין זך אלא נקי (והיינו נקי משמרים), ואין כתית אלא כתוש, עוד דרשו שם, זך כתית למאור - יכול יהיו כל המנחות טעונין שמן זית זך ת"ל זך כתית למאור, ואין זך כתית למנחות. ובתורה תמימה בהערות (הערה כו) כ' ומפרש בגמרא בטעם הדבר משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל, ופירש"י משום דמנחות מרובות הן ואלו היה צריך לחזור במנחות אחר שמן זית זך כתית היו מפסידין הרבה. עכ"ל, ויש להעיר ממה דמצינו בכ"מ בגמרא בענין הכלים שהיו במקדש שהיו עושין היותר יקרים משום דאין עניות במקום עשירות, ולא אמרו הסבא דהתורה חסה על ממונם של ישראל, וי"ל דדוקא בדבר של צבור היינו בדבר הבא משל צבור שייך אין עניות במקום עשירות משום דאין צבור מעני, משא"כ במנחות שכל יחיד מוציא לבדו מכיסו שייך בזה הסבא התורה חסה על ממונם. וע' מענין זה בס' תשובה מאהבה למהרא"פ ח"א סי' ג' וד': עוד נאמר בגמ' [שבת כ"א א'] להעלת נר - תני רמי בר חמא, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בהם במקדש, כדי שתהיה שלהבת עולה מאליה ולא ע"י דבר אחר, משום שנאמר להעלת נר. [ראיתי להביא כאן ד' הפני-י' בשבת שם, **לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם כדדרשי נמי לענין נר מערבי** אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, כן נראה לי נכון].

באור החיים כתב דהגאולה האחרונה תהיה בזכות משה רבינו ע"ה, ומפרש את הפסוק כאן, ואתה תצוה את בני' לגאלם בזכות תוה"ק שהוא מרומז בשמן, הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, זך הוא תורה לשמה. ולכן אינו חפץ לגאול בטלנים מן התורה.

ב. שמן של גויים. הנה במשנה המובאית (בעבודה זרה דף לה ע"ב) 'רבי ובית דינו התירו השמן', ומבואר בגמ' דמכיון שאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה וראו שלא עמדו בגזירה זו לכן בטלו והתירו את שמן של גויים. ונפסק הדבר בשולחן ערוך יורה דעה (סימן קיד סעיף ז) שמן ודבש של עובדי כוכבים, מותרים, ואינם נאסרים משום בישולי עובדי כוכבים ולא משום גיעולי עובדי כוכבים, ומ"מ היכא שיש חשש איסור ותערובת של דברים אסורים בשמן יש לאסור, ועיין בערוך השולחן כאן, סעיף יח (וזת"ד והנה זה ערך כ"ה שנים שיצא קול רעש על השמן זית המובא מחוץ למדינתנו שיש בו תערובת שומן חזיר והקול הולך וחזק ומנענו אז מלאוכלו זמן רב אף כי גם בזמן רבינו הרמ"א היה כזה כמבואר בתשובותיו סי' נ"ד שיצא אז קול שמושחין החבית משיחה עבה בשומן חזיר עד שאין

שמן זית ושאר שמנים

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת תצוה [פכ"ז פ"כ] שמצוה להדליק המנורה בשמן זית זך. ומבואר בתו"כ פי"ז [פ"ג ה"א] דשמן שומשמן ושמן אגוזים פסולים להדלקת מנורה, דכתיב שמן זית זך.

והגרי"פ [בפי' לטפה"מ להרס"ג ח"ג פרשה ס"ג] הוכיח מזה דבכל מקום הכתוב 'שמן' סתם, אף שמן שומשמן ושמן אגוזים בכלל, ולפי"ז בשמן דמנחות [דלא כתיב ביה שמן זית] כשר אף בשמן אגוזים, וכן מתבאר מהתנחומא בפרשת בהעלותך, דחיבב הקב"ה שמן זית משאר כל השמנים, דבשאר כל המנחות לא נאמר אלא ונתת עליה שמן, ואילו במנורה כתיב שמן זית זך, הרי מבואר דבכל המנחות הוכשרו אף שאר שמנים.

ובתנחומא שם איתא, דשמן שומשמן אינו כשר לנרות המנורה לפי שהוא עשוי לאורה, ופירש בזית רענן דשמן זית יפה להדלקת הנר, וכתב הגרי"פ שם דמשמע דמנחות כשר אף בשאר שמנים, והוכיח לזה מהא דמבואר דמנחות [דף נד.] דאסור להניח שום שמן על מנחת חוטא, וכדכתיב לא יתן עליה שמן, ואם נימא דשמן סתם היינו רק שמן זית, א"כ ודאי היא מותר ליתן שאר שמנים במנחת חוטא יעו"ש.

אכן בר"מ בהקדמה למנחות כתב דשמן של מנחות הוא שמן זית, ופירש במלבי"ם [בספרו הכרמל] דסתם שמן הוא שמן זית, אך שאר כל השמנים יש להם שם לוואי עכ"ד, ויש להעיר מהא דאיתא בר"ה [דף כג.] ובתוס' שם דסתם עץ שמן הוא שמן אפרסמון, וביותר מזה תנן בתמיד [פ"ב] דעץ שמן משמע שמן אפרסמון יותר מאשר שמן זית, [ואפשר דבאמת שמן סתם הוא רק שמן זית, ועץ שמן הוא שמן אפרסמון.] וצ"ע.

ודברי המלבי"ם צ"ע לי טובא מהא דכתוב במלכים [א' פי"ט] שאחד מבני הנביאים משח את יהוא בן נמשי בפך השמן, ואיתא בכריתות [דף ה:] והוריות [דף יא:] שהיה זה שמן אפרסמון, וכן כתוב בשמואל [א' פי"א] שמשח את שאול מפך השמן, וכתב הרד"ק דשמן אפרסמון היה, [אכן דעת רש"י כריתות (דף ה: ד"ה ולא) ותוס' (ד"ה אין) ובר"מ (פ"א מלכים ה"ז) שהיה בשמן המשחה], וערש"י ישעיהו [פ"ט פ"ב].

אשר משמע מכ"ז כדברי הגרי"פ, דסתם שמן לא היה דוקא שמן זית, דאף שמן אפרסמון בכלל סתם שמן, ואשר מה"ט ניחא מה דצריך קרא למעט שאר שמנים למנורה, ונמצא כהגרי"פ דשאר שמנים כשרים למנחות.

אכן באמת משנה ערוכה היא בתרומות [פ"א מ"ג] וזו תוארה, אין מקריבין על גבי המזבח אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, וביארו הר"מ והר"ש דהיינו שמן למנחות ויין לנסכים, הרי דלא הוכשר למנחות אלא שמן זית בלבד, ושוב צ"ע טובא דמנין לנו לפסול באמת שאר שמנים למנחות, והלא להדיא בתו"כ דשאר שמנים נתמעטו בנרות המנורה רק מדכתיב שמן זית, וא"כ בשאר מנחות דליכא ילפותא מנין, וצ"ע.

הר"ש בתרומות שם הקשה סתירת הסוגיות מה שאין ערלה נוהגת במשקין דפירות, דבפסחים [דף כד:] איתא דהוא משום דיעה בעלמא נינהו, ואילו בחולין [דף ככ:] מבואר דהוא ילפותא מביכורים, ועתוס' פסחים [ד"ה אל] מה שתי, ולפי"ז י"ל דמה שאין קרב על המזבח אלא שמן זית, הוא לפי שאר שמנים זיעה בעלמא נינהו, ויל"ד דיעה אינה 'שמן' אכן אף זה קשה מהא דשמן אפרסמון שם שמן עליו, וצ"ע.

והנה העירוני שיש מעלה בשמן זית דאיקרי משקה, משא"כ בשאר שמנים [עמ"ב סי' קנ"ח סקט"ו], אכן צ"ע מנין דשמן דמנחות צריך שיחשב משקה, וער"מ בפ"ו איסור"ה"ד ששמן הפגים כשר למנחות, אף לדעת הר"מ בפ"א טו"א ה"ה ששמן שלא הביא שליש אינו משקה לענין הכשר, [ובכתבי הגרי"ז מנחות פה: הקשה דכמו שאין לזה שם שמן לענין הכשר וטומאה, א"כ ה"ה לענין מנחות, ויעוין בקר"א וצ"ע].

ובזאת אחתום בהערה גדולה, הדנה בתרגום יונתן בפרשת ויקהל [פ"ה פכ"ח] כתב וז"ל, ותייבין ענני שמיא ואזלין לגן עדן ונסבין מתמן ית בושמא בחיירא ית משחא דזיתא לאנהרותא ית אפרסמא דכיאי למשח רובתא ולקטורת בוסמיא, ע"כ, ולא ידעתי כוונתו, הלא

הגאון רבי שלמה פייבל שוסטל שליט"א

ראש ישיבת גאון יעקב - ליקווד

בגדר "שתיית שמן" לברכה ובתרומה

בגמ' ברכות לה ב, גופא שמן זית מברכין עליו בפה"ע, ומקשינן בגמ' שם, היכי דמי, אילימא דקא שתי ליה, אזוזקי מזיק ליה, דתניא השותה שמן של תרומה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש, ועי"ש ברש"י שפי' דכיון שאזוזקי מזיק ליה אי"ז אכילה שטעונה ברכה, דגבי ברכה ואכלת כתיב, והגמ' מוכיחה זאת מהא דהאוכל שמן של תרומה אינו משלם את החומש, דגם באכילת תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק.

והרע"א בדו"ח תמה, דמדברי רש"י משמע שהוכחת הגמ' מתרומה, שכשם שבתרומה חזינן ששתית שמן אינה בגדר אכילה, כך גם לענין ברכה שתיית שמן אינה בכלל אכילה. ותמה הרע"א, דהא מצינו דלענין ברכה, אף דברים שאינם בגדר אכילה מברך עליהם, דבגמ' בפסחים כ"ד ע"ב מבואר שמשקין היוצאין מהפרי הוי שלא כדרך אכילתו, והרי קי"ל דמברכין על מי פירות שהכל, וא"כ מה ההוכחה מתרומה, הא שפיר י"ל דאוכל דבר המזיק הוי שלא כדרך אכילתו, ולכן בתרומה פטור מחומש, ומ"מ לענין ברכה צריך לברך עליהם.

עוד צ"ב בגמ' שם שמקשה מהברייתא דתניא השותה שמן של תרומה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש, עכ"ל הגמ', והעיר הצ"ח דהרי הוכחת הגמ' ששתיה לא חשובה כאכילה, היא מהרישא שהשותה שמן של תרומה אינו חשוב אכילה, וא"כ למה מייתי כלל לסיפא של הברייתא שהסך שמן של תרומה שפיר חשיב כאכילה, ולכא' היא שפת יתר ואך למותר היא.

והנראה בזה, עפ"מ שיסד מרן רי"ז הלוי זצ"ל בספרו בחלק המכתבים, דבור שאוכל תרומה, מלבד איסור זרות יש בו איסור נוסף מצד החפצא, שהחסיר את קיום המצוה של אכילת תרומה, וגדר הך איסור שכל שכלפי החפצא יש שם אכילה על אכילתו, ממילא עבר על איסור החפצא של תרומה. ועי"ש שהעלה עוד, שהריבוי של סיכה כשתיה נאמר רק לענין האיסור מצד החפצא, אבל לא לעצם האיסור של אכילת ושתית זר, כיון דאין בסיכה דין מעשה אכילה, אלא שלענין החפצא חשוב כשתיה, עי"ש.

ולפי"ז נראה, דכשנדון על אכילה שלא כדרך בתרומה, אף שלגבי עצם האיסור של אכילת זר, אין איסור באכילה שלא כדרך, מ"מ לגבי האיסור מצד החפצא י"ל שעבר על איסורו גם באכילה שלא כדרך, כיון שגם על אכילה שלא כדרך יש תורת מעשה אכילה מצד החפצא, וחשוב כאכילה לענין החפצא, ולכן עובר על איסור מצד החפצא של תרומה שלא נאכלה לכהן.

ולפי"ז נראה דיש נפ"מ לדינא בין שתית שמן של תרומה לבין אכילה גסה וכוסס שעורים, דבאכילה גסה וכוסס שעורים של תרומה, נהי שחסר מצד תנאי האכילה של הגברא, ואינו עובר על איסור אכילת תרומה לזרים, מ"מ מצד החפצא חשיב שיש בו מעשה אכילה, ועובר על איסור מצד החפצא שהתרומה תאכל לכהנים ולא לזרים. אבל שתיית שמן היא מופקעת לגמרי מתורת מעשה אכילה, והשותה שמן של תרומה, לא מיבעי שאינו עובר על הלאו של אכילת זר, אלא אינו עובר אף על האיסור מצד החפצא של תרומה שלא להאכל לזרים, דלא קאכיל ליה כלל.

והשתא י"ל בביאור קו' הגמ' בברכות, דהקושיא מיוסדת על הא דתני בסיפא דגמ' שם, שהסך שמן של תרומה משלם את החומש. והיינו, דהא הבאנו לעיל ד' הגרי"ז שדין סיכה כשתיה יסודו בד"ן אכילה מצד החפצא, ולפי"ז נקטה הגמ' דבברייתא שנינו מתי נתפס שם אכילה של איסור חפצא של התרומה, ומתי מופקע לגמרי שם האכילה אף מצד האיסור חפצא של אכילת תרומה לזרים, ודוקא באופן של סיכה כשתיה חשיב שיש כאן מעשה אכילה מצד החפצא, וממילא חייב בחומש, אבל שתיית שמן אינה חשובה כמעשה אכילה אף מצד החפצא, ולכן היא פטורה מן החומש.

ומיושבת לפי"ז קו' הרע"א מאי מדמינן דין אכילה לאיסור תרומה לדין אכילה לברכה, דאה"נ דחלוקים הם לענין אכילה שלא כדרכה, שבברכה אף על אכילה שלא כדרכה מברכין, אולם הוכחת הגמ' היא ששתית שמן אין עליה תורת מעשה אכילה כלל, ואף לא מצד החפצא, וממילא ודאי אין מברכין עליה.

(ע"פ סה"ז אהל יוסף ברכות)

המשך

עיקרי הענין

מין אחד, ואין אתנו יודע לברור. [מה שכתב פעמיים מעין ז' הוא שגיאת הדפוס, או אגב ריהטא, ופשוט צריך לומר מעין ג']. והוא דבר חדש ופלאי, שרק הזיתים "השחורים" מברכים עליהם מעין שלש, ורק הם הגורמים לשכחת התורה, אבל הזיתים "הירוקים" אין מברכים עליהם מעין שלש ואינם גורמים שכחה, וכמדומה דזו לא אמרה אדם מעולם, ואיני יודע מי בעל העדות שהעיד על חילוק זה, והגאון היעב"ץ ז"ל במור קציעה שם רק כתב לחלק בין זית חי וקובע סעודתו עליו, לזית כבוש הנאכל לקינוח שזה אינו משכח, וכן הוא בהגהותיו להוריות (שם), אבל הוא לא חילק בין זית שחור לזית ירוק, ופשוט ששניהם מין הזית וברכתם מעין שלש, ומדין ודאי הוא ולא מתורת ספק כדמסיק באברהם אזכור שם, וקצרותי, ודוק היטב

'שמן למאור'

אחרי פרשת תרומה בה מפרטת לנו התורה רשימה של חומרים הנדרשים לבניין המשכן ולהכנת כליו. 'זהב וכסף ונחושת' תכלת וארגמן וכו' עורות אילים' אבני שוהם ואבני מילואים' שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים' מתחילה פרשת תצוה בציווי נפרד 'זאתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור' להעלות נר תמיד'.

כל הנדרש להקמת המשכן נמצא במגבית 'ויקחו לי תרומה' זו הייתה מגבית ל'קרן הבניין' של המשכן וכליו. גם 'בשמים לשמן המשחה' נחשבים כצורך 'הקמה' למשוח את המשכן וכליו. אמנם לכאורה, ישנו דבר אחד יוצא דופן 'שמן למאור'. השמן שיידרש להדלקת המנורה יום יום. לכאורה זה כבר בגדר מגבית 'להפעלה' לתקציב שוטף' כמו מה שיידרש להכנת לחם הפנים ולקניית הקרבנות שלא נכלל ב'תרומה'.

כך הקשו בדעת זקנים מבעלי התוספות: 'תימה, שכל הפרשה בצרכי בניין. חוץ מפסוק זה שהוא צורך שולחן גבוה. ואינו אומר חייבים ללחם הפנים וכבשים לתמיד ועצים למערכה'. כמה וכמה תשובות נאמרו על תמיהה זו ונשתדל גם אנו להוסיף את חלקנו.

בסוף פרשת כי תשא התורה הקד' מפרטת באריכות רבה את התרומות והקורבנות שהביאו הנשיאים בחנוכת המזבח. כשראה אהרון הכהן חנוכת הנשיאים והוא ושבתו אינו ביניהן 'חלשה דעתו, אמר לו הקב"ה שלך גדולה משלהן שאתה מדליק ומיטיב את הנרות'. התפקיד שלך, הדלקת הנרות, גדול משלהם משל הנשיאים.

הרמב"ן בתחילת פרשת בהעלותך שואל מדוע הקב"ה מנחם את אהרון רק בעבודת הדלקת המנורה. הרי ישנן לאהרון הכהן ולשבתו עוד עבודות חשובות ואולי אף יותר מהדלקת המנורה, כמו הקרבת הקרבנות כל ימות השנה, הקטרת הקטורת בוקר וערב ועבודת יום הכיפורים.

ומביא הרמב"ן שמצא במגילת סתרים שרמז כאן הקב"ה לאהרון הכהן על הדלקת נרות אחרת, הדלקת נרות חנוכה. שיקבעו להדליק לדורות על הניסים והנפלאות שיעשו על ידי בנין החשמונאים לאחר שיקומו נגד תרבות יוון, מעטים מול רבים וינצחו אותם.

'שמן למאור' לא רק בתוך המשכן שהרי 'וכי לאורה הוא צריך' אלא שמן למאור להאיר לעולם כולו 'כי נר מצווה ותורה אור'. הדלקת הנרות בבית המקדש, מרמזת על הפצת אור התורה החוצה. על 'נר לאחד נר למאה'. נמצאנו למדים כי תרומת ה'שמן למאור' היא חלק מתרומה לבניין המשכן.

היא חלק מהיסודות של הבניין שיהיה כזה שיאיר גם החוצה. היא חלק מהדרוש להקמת המשכן להקמת מקום להשראת השכינה. מקום שיקרין מהבית חוצה. שיהיה מגדל-אור לכולם. שיזכה את הרבים.

'ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם' 'בתוך כל אחד ואחד' בבנין המשכן הפרטי שלנו. נדאג שיהיה בו 'שמן למאור' שהבניין שאנו בונים יהיה כזה שיאיר גם כלפי חוץ. שתהיה לו השפעה על אחרים. שנזכה 'ללמוד וללמד' להביא את אור התורה גם לאחרים. 'שמן מאור' כזה, הוא חלק מיסודות הבניין.

הציווי 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' ניתן יחד עם הלוחות השניות. אחרי חטא העגל. אחרי שמשו רבנו עלה להר פעם שנייה להיות שם ארבעים יום וארבעים לילה, בהם לא פסק מתחנונים לקב"ה להשיב חרון אפו עד שנתרצה הקב"ה 'וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו'.

ביום עשירי בתשרי ירד משה מההר ויחד עם הלוחות השניות הביא לבני ישראל את הבשורה של 'ויאמר ד' סלחתי כדברך'. כעת לאות רציני ופיוס נצטוונו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. להקים מקום להשראת השכינה בישראל. שתהיה שכינה שורה בכל אחד ואחד.

כך מתהדק ומתחזק הקשר בין הקב"ה, אורייתא וישראל. עם קבלת התורה קבלנו את הכוח והעוז לעמוד מול היצר. את ה'נתתי לו יצר הרע נתתי לו תורה תבלין'. את הכוח והעוצמה לעמוד מול המלך הזקן והכסיל ש'אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו'. וזאת על ידי חיזוק וביצורו של הבית היהודי. של המקום להשראת השכינה שבתוך כל אחד ואחד.

את השאלה איך עושים מקום להשראת השכינה שאל גם משה רבנו והקב"ה עונה לו: 'לא כשם שאתה סבור אלא עשרים קרש וכו'. את המשכן, את המקום להשראת השכינה, תעשה כמו שבונים בית רגיל. מפני שכל בית רגיל צריך ואפשר להפוך להיות מקום להשראת השכינה.

על בצלאל שנבחר להיות מופקד על מלאכת המשכן נאמר: 'אשר מילאתיו רוח א' בחכמה ובתבונה ובדעת'. במדרש נאמר על פסוק זה: 'בחכמה שהיה חכם בתורה ובתבונה שהיה מבין בהלכה ובדעת שהיה מלא דעת בתלמוד'.

מטחת 'זלזין'

בגלל היוגש שיש בחורף יש את הצורך כפעם בפעם למרוח את הידיים בשמנים, ומעשה שעאל הגר"י אביעזרי שליט"א את חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל אם מריחת זלזין חוצצת לנט"י, אמר לו הרה, בש"ך כתוב: 'אינה חוצצת ובלבד שלא יטול לחצאין', וכיון שמיחר החכם, לא הספיק הרה הנז' לבקש ממנו שיפרע את הדברים, והלך לחפש בספרים מה הכוונה, את הש"ך מצא ביור"ד סי' קצ"ח סק"ד, 'כל השמנים אינם חוצצים' אבל מה פירוש הדברים לא ליטול לחצאין תמה על זה מאוד.

אבל בלימוד הסוגיא של הגמ' בגיטין והל' בהלכות נט"י התחברו הדברים, כי מהואר שאפשר ליטול ידיים לחצאין כאשר המים טופחים על היד וכאשר נטל חצי ועוד חצי שני החצאין מתקצצין מדיון טופח חיבור, אבל כאשר עמן על ידיו השמן צף וחסר בדיון טופח, ולכן לא יוכל ליטול לחצאין.

נפט

מעשה שהיה במקוה בבית ישראל, שנשפך בו נפט, ולא ידעו הטובלים מה דינו של זה, כיון שהטובל נרטב הנפט ומתלכלך בו עמא הוי חציצה, [אך שמעיקר הדיון אין חציצה בדבר לח לדעת השו"ע], וכמדומה שעאלו את הרה פרנק זצ"ל ואמר להם שהנפט גם הוא כשר למקוה כי הוא מין ממיני המים, וכמדומה שכן דעתו של מרן הגרי"א זצ"ל.

אכן, הוגד ע"י הגר"מ עטרן שליט"א, כי מרן הגר"א זצ"ל סבר שנפט לא נחשב מים ואי אפשר לטבול כלים בהאר נפט. [ודע, עמותר לטבול ביהחושבים ואינו על דג, וי"א דלא בעינן מרוסקים משום שהם מין ממיני המים, ויש לתמוה דגם נילון הוא מין ממיני הנפט, ולא יעלה על הדעת להחשיבו לצרפו למ"ס].

תפוחים

ידוע מימי קדם כי מניחים על התפוחים חומר עמפיקים מחרקים כדי לשומרם, התפוחים תוצ"ח, כבר דנו בזה גדולי עולם אם יש חיוב לקלפם או לשוטפם היטה, וכעת נודע שבנוסף לחומר הנ"ל מטבילים את התפוחים בשמן על איסור, הנמצא בתוך הריכה והתפוחים נמרחים בשמן על איסור, ואח"כ עוברים ייבוש, כל הנידון להתיר חרקים להתיר את המופק מחרקים, לכאוי לא קשור לנידון זה כי יש איסור לאכול עמן על איסור ואינו פגום.

כלים חדשים

מפורסמת הוראתו של מרן החזו"א שיש צורך להגעיל כלים חדשים, בגלל המריחה הנמצאת עליהם, וראה בדבריו של מרן ה"ה"א עכ' כי אם השומן פגום בשעה שנמרח על זה לא דיבר החזו"א, ואפשר שיש מקום לדון ספק ספיקא בזה עמא השומן פגום, ועמא נמרח השומן סינטטי, ומ"מ כיון שאפשר לעשות תיקון קל, עמא עדיף לעשות לויבון קל, או עירוי מכלי ראשון, כדי להסיר כדי קליפה שעל הסייר.

מנהגי הדלקת נרות בבית הכנסת

מוצאים אנו במדרשי חז"ל בפרשת בהעלותך על חשיבות מעלת הדלקת נרות שבמקדש, ומיום שחרב בית המקדש נוהגת הדלקת נרות בבתי כנסיות שהם בבחינת "מקדש מעט" כמובא במגילה כ"ט ע"א, ראו רבותינו להנהיג הדלקת נרות בבית הכנסת כזכר לנרות שבמקדש.

מובא בשו"ע או"ח סימן קנ"א ס"ט "ונוהגים להדליק בהם (בביהכנ"ס) נרות לזכרון", אמרו חז"ל (בפסיקתא דרב כהנא פסקא כ"א) עה"פ "באורים כבדו ה'" (ישעיה פכ"ד פסוק ט"ו) - במה מכבדין אותן? רבי אבא בר כהנא אמר באילין פנסייא כגון העששיות שמדליקין בבתי כנסיות, והוא משום כבוד ביהכנ"ס ולא רק כדי להאיר, ולכן מדליקים הנרות בבית הכנסת אפילו ביום, וכן משמע מדברי הרא"ש בברכות פ"ח סימן ג'. כמו"כ מובא באו"ח סימן תקי"ד ס"ה דמדליקים נרות בביהכנ"ס ביו"ט וזה לא נחשב נר של בטלה וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ל"ד שמשמע מדברי המג"א שאפילו אין שום אדם בביהכנ"ס מותר להדליק ביו"ט כיון שיש מצוה בהדלקת משום כבוד ביהכנ"ס. וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות תפילה הלכה ה' שנוהגין כל ישראל בספרד ובארץ הצבי להדליק עששיות בבתי כנסיות. וכן מובא בטור סימן קנ"א שנוהגים בכל המקומות להדליק בהם נרות לכבדן. וכן הובא מנהג זה בפירוש הרמב"ן עה"ת בראשית י"א כ"ח ובכל בו סימן ס"ח שו"ת מהר"ל סימן נ"ג ובאבודרהם בספר תפילת תעניות.

כפי שהבאנו לעיל הדלקת נרות בביהכנ"ס הוא כעין הנרות שהדליקו במקדש וכמובא בליקוט פרשת בהעלותך עה"פ "באורים כבדו את ה'", מלמד שישראל חייבין להדליק נר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהן כמקדש שנאמר "ואהי להם למקדש מעט", מה מקדש לא היה הנר כבה כך בתי כנסיות ובתי מדרשות. וכ"כ השלה"ק בפרשת תצוה וז"ל "נאמר להעלות נר תמיד" (שמות כ"ד ב'), מכאן רמז שתמיד לא יחסר הדלקת נר אף שבעוונותינו הרבים חרב ביהמ"ק". ומשמע מדבריו דגדר הדלקת נרות בביהכנ"ס הוא משום זכר למקדש, וכן משמע במהרש"ל בס' ים של שלמה מסכת ביצה פ"ב אות כ"ט ובפסקי תוס' מו"ק סימן ב', אולם מדברי המהר"ם שיק בתשובתא חלק יו"ד סימן שע"ד משמע שמצות הדלקת נרות בביהכנ"ס אינה משתלשלת מכח מצות הדלקת נרות בביהמ"ק דאדרבה דרשו חז"ל מהפסוק "לא תעשון אתי" בגמ' ראש השנה כ"ד ע"א לא תעשו דמות שמישי המשמשין בבית המקדש, ונכון שאנו מחוייבים לעשות זכר למקדש, אבל לא לדמות כבוד ביהכנ"ס לכבוד המקדש, אלא שאנו מחוייבין מצד עצמינו לכבד את ביהכ"נ וכשם שמחוייבים לכבד ולרבוץ משום כבוד ביהכנ"ס כמו"כ חייבין בכבודו להדליק נרות בביהכנ"ס.

דימוי נרות ביהכנ"ס ושבית לנרות ביהמ"ק

הסבר אחר כתב רבינו בחיי בספרו כד הקמח (ערך ביהכנ"ס) "חייב אדם להדליק נרות בביהכנ"ס לפי שהמקום ההוא מיוחד לתפילה שהיא מפעולות הנשמה והנשמה נמשלה לנר, שכן אמר שלמה ע"ה "אור צדיקים ישמח" (משלי י"ג), וע"כ הנשמה נהנית ושמחתה מרובה ומתפשטת באותה שמחה וכו'". ויש להוסיף על דבריו דברי הגמ' בברכות ל"ד ע"ב "א"ר חייא בר אבא אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות" ומפרש רבינו יונה שע"י ראיית האור מתישב דעתו ויוכל לכוון כראוי ז"א שתפילתו היא תפילה מעולה יותר כשיש אור ולכן גם בהדלקת נרות בביהכנ"ס שייך טעם זה ולא משום שיש ריבוי אורה בביהכנ"ס. יש שכתבו עפ"ימש"כ "ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד". וכתב ע"ז בעל ספר החינוך מצוה צ"ח "שציוונו הקב"ה להיות נר דלוק בביהמ"ק להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים, כי דרך הבריות להתכבד בבתיהם בנרות דולקים וכל ההגדלה בו כדי שיכנס האדם בלבו כשיראו מורא וענוה". א"כ הסבר זה שייך גם

להדלקת נרות בביהכנ"ס. כעין מה שמוצאים אנו שנרות ביהכנ"ס הוא כעין נרות שבמקדש, כמו"כ נרות השבת המאירים הוא כדוגמת נרות המקדש, ונראה שבאמת מקבילים כל פרטי בנין ביהמ"ק וכליו להלכות שבת קודש, כגון שביהמ"ק היו נרות שלחן ובגדים מיוחדים כן בשבת נרות ושלחן ובגדי שבת, וכעין זה כתב בס' שפת אמת (פרשת בהעלותך שנת תר"ס) דכמו שבנרות של ביהמ"ק היה האור יוצא לכל העולם והיה האור תורה יוצא משם וכמו שנאמר "כי מציון תצא תורה", כן בשבת קודש יוצא אור ותורה לכל הימים. וכן מצונו ברבותינו שדרשו רמזים שונים לנרות שבת מפרשת המנורה, וכמובא בפירוש בעל הטורים עה"פ "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד" בגימטריא "נשים צוה" רמז להדלקת הנר לנשים חובה בשבת, וזה מראה שיש קשר בין נרות ביהמ"ק לנרות שבת. בס' שבת מלכתא (מהגר"ש פינקוס זצ"ל) עמוד קי"ד מביא מה שמובא בס' הזכרון פחד יצחק (לזכרו של הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל) מכתב יד מרבי יצחק בן הראב"ד שכתב חיידוש עצום להלכה שר חנוכה צריך שיהא תוך כלי שלכן נקרא נר דומה לנרות המקדש שהיו בתוך המנורה שהיתה כלי. ואם יתן השמן בתוך קליפת בצל או בכלי שאינו יכול לעמוד על שוליו דלא הוי כלי לענין קביעת הטומאה לא קיים את המצוה וה"ה לנר שבת, הרי שיש הלכה של מנורה מלבד עיקר ההדלקה עצמה שהיא משום שלום בית. (עי' בס' דברי מנחם מהגר"מ כשר זצ"ל ח"ב סימן ד').

כתב המשנ"ב סימן קנ"א ס"ק כ"ו "ונוהגו להדליק (נרות בביהכנ"ס) קודם שיכנס אדם להתפלל משום דאמרינן בגמ' מקום שמתפללין בו עשרה קדמה שכינה ואתיא, ועוד שכן הו עושיין במקדש". בס' ליקוטי מהרי"ח מביא בשם ספר שלמי ציבור "דבביהכנ"ס הקב"ה מצוי שם תמיד א"כ ראוי שיהיו הנרות דולקות שם ואין לכבות אותם לאחר התפילה". בס' כף החיים סימן קנ"ד ס"ק ק"ב מביא בשם שו"ת לב חיים (פלאג'י) שמי שמרבה נרות הדולקות בביהכנ"ס לפני ההיכל צריך ע"ז סליחה וכפרה, אולם בשו"ת באר שרים ח"ד סימן ס' כתב דכוונת דבריו על נר תמיד שדולק לפני ארון הקודש בלי הפסק יום ולילה. אבל נרות הדולקות בעמוד התפילה אין חשש ואז אפשר לכבות אחר התפילה וכן משמע בב"ח סימן תקע"ד.

נדבת שמן למאור ביהכנ"ס סגולה גדולה

מובא במדרש שהמצוה הגדולה ביותר זה מי שנדב שמן להדלקת המנורה בבית המקדש, ומי שהיה מביא את השמן זית להדלקת המנורה היה זוכה לפרנסה גדולה מאד, כפי שמסופר על הנביא עובד אדום שבזכות שהיה מדליק נר בערב ובבוקר בזמן שהיה ארון הקודש בביתו וזכה שהקב"ה בירך אותו וכל ביתו בשפע גדול מאד. מובא בזה"ק שבזמנינו שאין בית המקדש אז במקום שמתפללים ולומדים תורה מי שנודב שמן למאור כדי שיהיה אור בבית המדרש שיוכלו ללמוד אז מעלתו גדולה ביותר **זוכה לשפע של פרנסה**. כמו"כ מי שנודב שמן למאור עבור ביהכנ"ס כגון נר תמיד אעפ"י שיש אור החשמל בביהכנ"ס יש ענין להדליק נר תמיד בביהכנ"ס בשמן זית שהרי ביהכנ"ס נקרא מקדש מעט וצריך להדליק בשמן זית לכתחילה זכר למקדש. בס' בן איש חי כותב **שמי שרוצה לראות ניסים גדולים בפרנסה** שינדוב שמן למאור להאיר את ביהכנ"ס ובפרט נר תמיד שצריך לדלוק יום ולילה. וכתבו האחרונים היום שיש לנו חשמל רצוי שישלם את הוצאות החשמל של ביהכנ"ס לצורך המאור להאיר למתפללים ואז מובטח לו לראות ניסים ונפלאות וכפי שאנו רואים שתקנו לפני תפילת מוסף נוסח מיוחד מי שבירך על העוסקים בצרכי ציבור וכן מי שנותנים נר למאור לביהכנ"ס שהקב"ה ישלם שכרם...

ראוי לציין את דבריו הנפלאים של בעל הטורים (שמות פרק כ"ה פסוק ל"א) וז"ל "בפרשת המנורה אין אות סמ"ך לומר במקום נר אין שטן ואין מזיק, ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלהסתיך" ז"א שמעלתו של נר שהוא דוחה כל מיני מזיקין וזה גם שייך בנרות ביהכנ"ס.

הנושאים הבאים

תצוה- שמן בהלכה, ויקחו אליך שמן זית זך (כז כ).
 כי תשא- פת עכו"ם, והבחו לאלהיהם (לד טז), נאסור פתם משום יינם (מדרש).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכה תמציתית וייחודית להשיג בהנאות הספרים

מוסד קודש קודש

אשת חיל

מדרשים, נכתר, ראשונים, אחרונים, חסידות